

Sokratsko zdravilo proti samoumevnosti

Bernard Nežmah: *Fragmenti o novinarskem pisanju* (Ljubljana: Inštitut Nove revije, 2019)

Ko sem na hitro prelistal novo znanstveno monografijo Bernarda Nežmaha *Fragmenti o novinarskem pisanju*, me je prijelo, da bi jo po hitrem postopku odložil. Po nesreči sem naletel ravno na del besedila, kjer avtor analizira poročanje slovenskih medijev o spopadih na vzhodu Ukrajine. Vsaj ob površnem branju se je dalo stvar razumeti, kot da slovenski novinarji gledajo na tamkajšnji in siceršnji ukrajinsko-ruski konflikt v izrazito črno-belih barvah, in to (neupravičeno) v ukrajinski prid. Kot je marsikomu znano, imam o tem dogajanju na vzhodu Evrope sam zelo jasno, nikakor kajpak ne nepristransko stališče. Ampak roko v ogenj bi dal, da slovenska novinarska srenja boj v Donbasu večinsko ne dojema skozi proukrajinska očala.

Toda preden me povsem odnese k osemstoti ponovitvi že povedanega, naj vas potolažim. *Fragmentov* nisem odložil. Avtorjeva stališča o zadevnem vprašanju, ki so med drugim utemeljena na dojemaju tudi v knjigi obravnavanega dogajanja v Moskvi oktobra 1993, do katerega imam, mimogrede povedano, tudi sam ambivalenten odnos, so mi bila namreč znana že od prej in sva o njih večkrat razpravljala. Razen tega moram priznati, da se je po končanem branju »ukrajinska nit« kljub vsem mojim pomislekom posrečeno vključila v pestri čilim Nežmahovih razmislekov.

Čeprav je avtor omenjeni čilim skromno predstavil kot »fragmente«, mislim, da ima zelo jasno in vso knjigo prevevajoče sporočilo. Na prvi pogled celota razpade na dva med seboj bolj ali manj ločena razdelka. V prvem so prva tri besedila, ki segajo v zgodovino slovenskih medijev in se ustavljajo ob »izumu« slovenskega intervjuja in ob poročanju o dveh vojaških spopadih s konca 19. in začetka 20. stoletja. V drugem razdelku je šest zapisov, ki se posvečajo problematiki sodobnega novinarskega pisanja. Toda sorazmerno razvidna zunanja ločnica je varljiva. Kajti Nežmah tudi ko govori o preteklosti, dosledno kaže zrcalo sedanjosti. Ko analizira »obiske« Izidorja Cankarja, izlušči zakonitosti dobrega opravljanja intervjuja, ki niso izgubile od pionirskih korakov disidentskega duhovnika nič svoje veljave. In ko ob koncu srečevanja s Cankarjem njegov podvig izpred več kot stoletja

upravičeno razglasi hkrati za vrh žanra pri nas, ga nevsiljivo vzpostavi kot standard sodobnikom. Tudi če piše o poročanju o vstaji v Bosni in Hercegovini ali o prvi svetovni vojni, je v ospredju njegovega zanimanja ista odsotnost enakih vatlov za vse, ki jo biča pri novinarjih 21. stoletja, saj opaža, da je bil lahko enak pokol, glede na strukturo žrtev, enkrat živalsko grozodejstvo, drugič pa junško dejanje ali v najboljšem primeru tovarniška nesreča. Velja seveda tudi naspotno. Nežmah recimo sodobno potiskanje dogodkov na rob ali čez s tem, da o njih ne poročaš, suvereno postavi ob bok izjemni osredotočenosti *Slovenskega poročevalca* iz leta 1953 na Kardeljev govor, ki je v neki številki zasedel kar sedem od osmih časopisnih strani.

Nežmah tudi ko govori o preteklosti, dosledno kaže zrcalo sedanjosti.

Takole na hitro bi rekel, da obe komponenti knjige, »zgodovinsko« in »sodobno«, družita dve osrednji temi. Ena je tema cenzure, ki jo dve besedili nosita že v naslovu. Tukaj Nežmah vedno, ko o njej govori, sorazmerno jasno in odločno razmeji njene pojavne oblike iz časa pred drugo svetovno vojno in po njej. Kajti njeni izvedbi, avstrijska in starojugoslovanska, sta po Nežmahu zgolj preprečili, da bi tisto, kar je avtor zapisal, prišlo pred bralca. Povojna različica je bila daljnosežnejša in je, kot avtor knjige večkrat zapiše, ciljala na »kastracijo« pisca. Njeni izvajalci so namesto oblastnih cenzorjev, katerih posegi so bili bolj ali manj vidni in je bilo moč z njimi celo polemizirati, kakor je denimo počel Josip Jurčič, postali kar uredniki. Končni rezultat je po Nežmahovem mnenju postala samocenzura pri avtorjih, ki so že sami pisali zgolj tisto, o čemer so menili, da bi utegnili pri urednikih »iti skozi«.

Druga vodilna tema je tema (ne)utešnjivosti in (ne)uokvirjenosti novinarjevega mišljenja. Nežmah z neizprosno ostrino analizira kup primerov, iz katerih je na koncu razvidno, da je pisec v njih podlegel svojim vnaprejšnjim sodbam o pojavih. Pri tem ravna kot Sokrat in se velikokrat loti na prvi pogled samoumevnih pogledov. Zato moram povedati, da je name malokatera knjiga

jezik me srbi Nataša Gliha Komac Kje pa vas jezik žul(j)i?!

Ste se kdaj spraševali, kako se kaj napiše, izgovori? In potem brskali po različnih priročnikih, se posvetovali s prijatelji in znanci, a odgovora za vaše tako vsakdanje in povsem logično vprašanje kar ni in ni bilo. Tokrat nekaj konkretnih namigov, kje morda najti rešitev za vašo težavo in kako opraviti z jezikovnim žuljem, da bo vendarle nehal žuliti.

Sredi letošnjega pandemijskega obdobja je dan ugledala večavtorska monografija Kje pa vas jezik žuli? Prva pomoč iz Jezikovne svetovalnice, ki je nastala po osmih letih delovanja spletne Jezikovne svetovalnice Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša pri ZRC SAZU (<https://svetovalnica.zrc-sazu.si/>), v kateri smo do avgusta 2020 odgovorili na več kot 2745 vprašanj z različnih področij.

Čemu smo se odločili spletno delovanje okronati s priročnikom v obliki knjige? Preprosto, gre za dopolnitev siceršnje spletne svetovalnice, pri čemer fizični izvod omogoča drugačno urejenost in preglednost, predvsem pa tudi širšo in drugačno celostno tematsko obravnavo odgovorov. Osebnost pa tudi staromodno verjamem, da marsikdo poleg siceršnjega nujnega spremljanja spletnih medijev in izdaj vendarle še vedno rad vzame v roke knjigo in (tudi s kančkom nostalgije) uživa v listanju po njej.

Zbirka odgovorov v spletni svetovalnici je res večja, sega na več področij in se sproti dopolnjuje. Brskate lahko po posameznih vprašanjih in odgovorih ter že zgolj z iskano ključno besedo v trenutku s klikom dobite več odgovorov in sami poiščete tistega, ki je najbližje vaši težavi oz. situaciji. A knjiga prinaša po poglavjih tematsko urejen izbor odgovorov s sintezami. V njej so zbrani in po potrebi združeni odgovori iz svetovalnice, ki prinašajo celostne opise v poglavjih izpostavljenih problematik in k problemu pristopajo z različnih perspektiv. Knjiga je konkretna, šteje 540 strani, in trudili smo se, da je kar najbolj sistematična in pregledna. V uvodnem kazalu izveste, da se monografija posveča rabi ločil in drugim pisnim znamenjem, rabi velike in male začetnice, krajšavam, prevzetim besedam in besednim zvezam, tvorjenju besed, jezikovnim izbiram na različnih jezikovnih ravninah, slovarjem in slovaropisju ter oblikovanju besedila. Če vas zanimajo našete tematike na splošno oz. kaj se skriva za navedenimi naslovi, bo to kazalo zadoščalo. Npr. za naslovom Raba ločil boste v trenutku, ko boste odprli knjigo na strani 24, izvedeli, da v to poglavje sodijo razmišljanja o vezaju, pomišljaju, vejici, narekovaju in poševnici. Potem pa je npr. najprej popisana raba izbranega ločila po aktualnih priročnikih, tj. po pravilih SP 2001 in Toporišičevi Slovenski slovnici, izpostavljena so kritična mesta glede na predpisano rabo in, če je le že bila problematika obravnavana, vsaj nakazano stališče Pravopisne komisije pri SAZU in ZRC SAZU. Za uporabnike, ki nimajo veliko časa in potrebujejo predvsem hiter odgovor, sta na koncu monografije dodana najprej Razčlenjeno kazalo, kjer so zabeleženi vsi podnaslovi znotraj posameznega poglavja, ki povedno ubesedujejo obravnavane problematike, ter Stvarno kazalo primerov, ki usmeri naravnost na stran, kjer je obravnavan posamezen primer, npr. o zapisih Anglo-Američan in Angloameričan se lahko poučite na straneh 312 in 313.

Ker pa monografijo lahko beremo tudi na pametnem telefonu, ostaja tesno povezana s spletno svetovalnico. Na koncu vsakega poglavja je namreč QR koda in če imamo nameščeno aplikacijo za branje teh kod, se lahko ustavimo pri kodi, kliknemo nanjo in izvemo, katera so najnovejša vprašanja v svetovalnici v zvezi z obravnavano problematiko. Tako npr. v knjigi še ne obravnavamo kratice covid-19 in vezaja v tej besedi, na spletu pa že.

Če odgovora na svoje vprašanje v knjigi oz. med že objavljenimi odgovori v spletni Jezikovni svetovalnici ne najdete, ostaja zdaj že »stara« alternativa. Vprašanje bolj splošnega tipa, npr. o pomenu oz. pomenskih odtenkih besede, njenem izgovoru ali zapisu, naslovite na Jezikovno svetovalnico, če pa imate terminološko vprašanje, kako npr. nekaj poimenovati v strokovnem, znanstvenem besedilu, z njim nagovorite kolege terminologe v Terminološki svetovalnici. Na odgovor boste morali morda malce počakati, saj gre pred javno objavo skozi več faz internih pregledov in usklajevanj, a dobili ga zagotovo boste!

Sicer pa poleg samostojnega iskanja po različnih priročnikih, slovenskem slovarskem portalu Fran ipd. velja prisluhniti tudi medijem. Tako npr. s kolegi z inštituta mdr. v sobotnem Delu opisujemo besedo tedna, gostujemo v petkovem jezikovnem koticu v oddaji Dobro jutro na slovenski nacionalni televiziji ter redno sodelujemo v različnih pogovornih radijskih oddajah, kakršne so npr. sobotni Kiks ali Jezikanja na Valu 202, Jezikovna svetovalnica na Radiu Ognjišče ipd.

v zadnjih letih delovala tako terapevtsko kot ravno Nežmahova. Ne le zato, ker sem se moral resno soočiti z zame nesporno veljavno podmeno, da je Putinov režim absolutno zlo (mimogrede, vsaj v zgoraj navedenem zgledu iz Ukrajine ima Nežmah, kot skrušeno priznam, prav), pač pa, ker je zelo zamajal celo moj izraziti antropocentrizem. Če sem namreč imel določene težave že s tem, da se o bombi ne more govoriti kot o materi niti, če jo odvržejo »dobri fantje«, je bilo zame spočetka povsem nezaslišano, da bi bilo treba ob pritožbah

kmetov zaradi izgubljenih ovac slišati tudi volkovo stališče. A glej ga zlomka, Bernard Nežmah se niti tu ni zmotil.

Seveda pa se njegovo pisanje ne izteče v visoko dvignjeni prst moralista. Njegov nasvet, kako izstopiti iz kroga lažnih samoumevnosti, je praktičen in preprost. Ponazori ga z izjavo francoskega režiserja François Truffaulta, ki me je kljub preprostosti tako prevzela, da jo moram ponoviti: »Vsak teden si ogledam tri filme in preberem tri knjige.«

Aleš Maver